

РОМАН? АНТОЛОГИЈА? САВРЕМЕНА СВЕТСКА ПРИЧА?

Милорад Павић, *Позоришта од хартије. Роман антологија или Савремена светска прича*, Завод за уџбенике, Београд 2007

Проза Милорада Павића, и приче и романи, преобразила је српску књижевност, потом и књижевност других, пре свега, бивших социјалистичких земаља, а на крају донекле и преостале књижевности. Коначно је направљен велики заокрет: могућ је и успешан не-реалистички начин приповедања. Давно је већ речено да је Павић писац 21. века, новог миленијума.

Павић је најпре писао песме, веома добре, покушавао је да споји стару „византијску” (и средњовековну српску) и модерну поезију. Критика својевремено није имала слуха за такав поступак, поготово читаоци, па је успех готово сасвим изостао. Истовремено професор Павић је написао и неколике историје српске књижевности и открио и расветлио занемарене и маргиналне ствараоце, умео је да чита минуле књижевне епохе у новом, стваралачком кључу.

Први велики и ризичан заокрет начинио је када је после поезије почео да пише приповетке, и објавио неколико збирки. Ускоро је доживео велики успех и код читалаца и код критике; али тек када је начинио и други велики успон и објавио свој први роман *Хазарски речник* (1984), постао је незаобилазан писац који се открио свету. Низ романа који је од тада написао, а пише их и данас, само је учврстио опште уверење да је могућа оваква нова књижевност. И код нас и у свету Павић има много писаца следбеника, о читаоцима да и не говоримо.

Свака нова Павићева књига, било да је збирка приповедака, било да је роман, носи новину пронађеног и оствареног облика и препознатљив поступак писца: роман-речник, роман-укрштене речи, роман-клепсидра, роман-тарот..., а збирке приповедака не знају за временске и просторне границе, као да је све спонтано и могуће, онако како нам се лако и природно повезују ствари у сновима. Реалистичка поетика је побеђена и читалац стиже до сасвим новог поимања света.

Најновија књига Милорада Павића опет је новина и изненађење: њему никада није доста нових облика, као да му је стваралачка

залиха неисцрпна. Док *Позориште од харџије* и не изазива нарочите асоцијације, *Роман анџолоџија* буди знатижељу и назначава противречност, *Савремена светска прича* пак свакако је већ провокативни изазов, читалачка радозналост шикне, поготово ако је аутор Милорад Павић.

Приче у књизи *Савремена светска прича* није одабрао, већ написао сам Павић! А онда још каже да је то *Роман анџолоџија*, дакле светске приче, а и роман и антологија?

Павић је раније својим новим збиркама прича увек придодавао поговор, али у односу на нашу стару навику, његов поговор ништа не објашњава, већ позива читаоца у нову игру, то није рационално приденуто објашњење, то је увек нова прича! Овај пут немамо поговор, већ предговор „антилогичара” (пардон: „антологичара”!); поред поигравања омиљеним троуглом, читатељка—читалац—писац, Павић каже да је заједничка тема савремена светска прича коју обједињује сâм аутор. И следи 38 прича које, истина, не припадају појединим народима и њиховим језицима, то су дарови тим литературама од стране писца кога су ти народи преводили и објављивали. Све су то праве Павићеве приче, оне су могле да буду објављене у једној збирци и све би било у реду. Али је аутор начинио низ додатака: измислио је имена наводних писаца, податке из њихове биографије, навео њихове издаваче који су истовремено били и издавачи Павићевих дела у преводу. Занимљивост је овим додацима повећана, иако они нису скривени, ни фингирани. Павићу је просто потребан овакав додатак како би око досетке окупио разноврсне приче, а читаоци ће му, очито, бити захвални због ове бравурозне игре.

Читалац може да бира оне приче које му се чине најбољим, најуспелијим. Рецимо: грчка, израелска, америчка, словачка, шпанска, холандска, српска... Али у следећем читању може и да донесе другачији суд, други редослед. Наиме, приче нису дела која припадају разним народима, већ све припадају Павићевом делу, његовом препознатљивом рукопису.

На мађарском језику је објављен роман *Хазарски речник* (*Kazár szótár*, Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1987; Cartaphilus, Budapest, 2006) и избор приповедака (*A tüsszögő ikon*, Forum Könyvkiadó — Jelenkor Irodalmi és Művészeti Kiadó, Újvidék — Pécs, 1991), али су се већ јавили значајни писци (нпр. Јанош Геци *Поздрав четвртим животињу*) који успешно кореспондирају с Павићем. Мађарској књижевности ће, разумљиво, бити веома занимљива Павићева прича приписана Иштвану Бачу *Пеџа кућа на Балатону*, као што ће, претпостављамо, и друге приче изазвати посебно интересовање у осталим језицима и културама, можда чак и стваралачко надигравање, што је сасвим примерено Павићевој прози. Понеке од прича одиста имају неке везе с народом чијој култури су приписане (као мађарска: Балатон, вила „Хамваш”, социјализам и одузимање приватног власништва, као и данашња ре-

ституција...), али су бројне и оне које немају такве елементе (као што је нпр. канадска која је, сем назнаке на почетку, сва смештена у Африку), али то је за ове приче небитно. Сасвим је свеједно, аутор је у праву: он је преведен и објављен у свету на 36 језика и сваком том језику нуди по једну причу, вероватно ће ти језици, што да не, и превести ову књигу; превели су и објавили већ и друга Павићева дела која су нашла своје поштоваоце, што да не би и ову књигу која је сто-посто Павићева.

Аутор се у предговору захваљује песнику Раши Ливади, уреднику часописа за светску књижевност *Писмо* и антологичару модерне светске поезије, који му је дао идеју за ову књигу. Књига се појавила управо у време смрти Раше Ливаде, њега више не можемо консултовати. Ливада је и себи и другима постављао високе захтеве, ко зна да ли је он мислио на овакву књигу, или можда на приче које би од аутора тражиле да се увуче у кожу 37 писаца разних књижевности, разних култура, разних поднебља. Немогућ задатак? Примери из светске књижевности само кажу да је могућ, иако је веома тежак али и изазован.

Павић не каже нигде зашто су приче у књизи објављене у овом редоследу. С обзиром на његов досадашњи обичај да све повезује још понека досетљива нит, све је игра и поигравање, расписујем свој конкурс: по којем принципу су овако распоређене приче у збирци. Одговори ће бити упоређени с мојом претпостављеном одгонетком, а награда додељена уз консултацију са самим аутором.

А Раша Ливада каже:

*Ни љразни — ни сићи:
Враћамо се из шoџ загрљаја,
Који је само увећао разлике.*

Сава БАБИЋ

ВАЖНЕ СУ САМО РЕЧИ

Мирослав Јосић Вишњић, *Сабране љриповејшке*, Политика а. д., Београд 2007

Мирослав Јосић Вишњић (даље у тексту М. Ј. В.) заузео је високо место у књижевности већ својом првом збирком прича *Лейа Јелена* (1969). Објавио је још збирке приповедака *Дванаест љодова* (1977), *Кварљеи* (1994), *Нови љодови* (1998), *О дуду и љробу* (2005). Исте године објединио је и у једне корице сместио све „годове” под називом *Сљари и нови љодови*. Збирку приповедака *Приче из љраја* објавио је